

POLITICA COMERCIALĂ - FACTOR IMPORTANT AL DEZVOLTĂRII DURABILE A REPUBLICII MOLDOVA

BALAN Aliona, conf. univ., dr., ASEM

Trade policy is an important factor of sustainable economic development, one of the most important areas that affect the well-being of the nation. In order to contribute to the sustainable economic development of the Republic of Moldova, trade policy should be developed based on the overall vision of the country, is closely correlated with other economic development initiatives that exist at the national level, such as: the competitiveness of the economy, the increase in the quality of the workforce and human development, the reform of the agricultural sector and increase employment, development of transit and transport infrastructure etc.

Cuvinte-cheie: politica comercială, dezvoltare economică durabilă, Produsul Intern Brut (PIB), competitivitate economică, capitalul uman, investiții străine, comerțul exterior, sectorului agricol.

Politica comercială este parte componentă a politicii economice a unui stat care vizează sfera relațiilor economice externe ale acestuia. Ca și politica economică, ea este un atribut al suveranității oricărui stat independent. Având în vedere faptul că relațiile economice externe constituie un factor important al creșterii economice, principalul obiectiv pe termen lung pe care statele îl urmăresc cu ajutorul instrumentelor și măsurilor de politică comercială este stimularea dezvoltării economiei naționale și protejarea acesteia de concurența străină.

Politica comercială este un factor important al dezvoltării economice durabile, unul din cele mai importante domenii de care depinde bunăstarea unei națiuni. Pentru a contribui la dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova, politica comercială trebuie elaborată reieșind din viziunea globală de dezvoltare a țării, fiind strâns corelată cu celelalte inițiative de dezvoltare economică existente la nivel național, îmbinată cu reformele complexe din alte domenii, precum și de a fi parte integrantă a strategiei naționale de dezvoltare.

Succesul reformelor din domeniul politicii comerciale sunt determinate, în mare măsură, de potențialul intern al economiei – sectorul privat, sectorul public, de resursele umane. Consolidarea acestui potențial va permite, în viitor, utilizarea eficientă a oportunităților care se vor deschide în urma realizării reformelor din domeniul comerțului exterior.

În scopul utilizării maxime a potențialului politicii comerciale în vederea atingerii rezultatelor înalte de dezvoltare economică durabilă a Republicii Moldova, este necesară realizarea reformelor în următoarele domenii principale:

– Creșterea competitivității economice

Creșterea competitivității economice este un obiectiv prioritar de politică economică pentru toate națiunile lumii, deoarece între prosperitatea unei națiuni și gradul ei de competitivitate există o interconexiune. Fără îndoială, creșterea economică – redată printr-o evoluție ascendentă a principalilor indicatori (PNB/locuitor, volumul producției/locuitor, valoarea exportului/locuitor etc.) – este o condiție necesară pentru ridicarea nivelului bunăstării. Este cert că numai producând mai mult și oferind, atât pieței interne cât și străinătății, un volum mai mare de bunuri și servicii poate fi sporită bunăstarea națiunii.

Beneficiile țării din participarea activă la diviziunea internațională a muncii și comerțul internațional, în mare măsură, depinde de nivelul de competitivitate al economiei. În special, în țările în care majoritatea producătorilor nu sunt competitivi pe piața mondială, astfel liberalizarea bruscă a politicii comerciale poate conduce la costuri structurale considerabile, având un impact negativ asupra indicatorilor de dezvoltare economică.

În acest sens, de-a lungul anilor de către Guvernul Republicii Moldova s-au întreprins măsuri de sporire a competitivității economiei naționale: stimularea producției produselor finite în cadrul programelor sectoriale, elaborarea programelor de atragere a investițiilor străine, programelor de modernizare a economiei.

În ciuda faptului că aceste măsuri au fost eficiente și au contribuit la creșterea PIB, a producției industriale și exporturilor, ponderea produselor finite din structura exporturilor continuă să fie redusă. Un alt indicator care atestă lipsa de performanță a economiei moldovenești la confruntarea ei cu piața internațională este cota mică pe piața internațională, care practic a rămas neschimbată în ultima perioadă, variind în jurul valorii de 0,01%.

Creșterea competitivității economice și sporirea exporturilor de produse finite ar putea contribui la creșterea ocupării forței de muncă și a veniturilor populației, la reducerea dependenței situației macroeconomice din țară de conjunctura instabilă a pieței resurselor și, ca urmare, realizarea dezvoltării economice durabile.

Acest lucru determină importanța elaborării și implementării politicilor de stat, orientate spre creșterea competitivității economice țării în următoarele domenii:

- consolidarea și dezvoltarea durabilă a sectorului productiv;
- crearea unui mediu favorabil dezvoltării durabile a întreprinderilor;
- creșterea capacității de cercetare-dezvoltare, stimularea cooperării între instituții de cercetare-dezvoltare și inovare (CDI) și întreprinderi, precum și creșterea accesului întreprinderilor la CDI;
- valorificarea potențialului tehnologiei informației și comunicațiilor și aplicarea acestuia în sectorul public (administrație) și cel privat (întreprinderi, cetățeni);
- creșterea eficienței energetice și dezvoltarea durabilă a sistemului energetic, prin promovarea surselor regenerabile de energie.

Creșterea competitivității nu trebuie privită ca un proces de exploatare a avantajelor pe termen scurt (de ex: costul redus al forței de muncă), ci ca un proces de construire a unei structuri economice bazate pe investiții de capital și pe cercetare, dezvoltare și inovare. Altfel spus, articularea unei perspective de convergență pe termen mediu și lung și integrarea cu succes a pieței Republicii Moldova trebuie să aibă în vedere dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere.

– Creșterea calității forței de muncă și dezvoltarea potențialului uman

Îmbunătățirea calității forței de muncă - este, pe de o parte, un factor important al creșterii capacității întreprinderilor în producerea produselor competitive și creării condițiilor necesare pentru realizarea eficientă a politicii comerciale, iar pe de altă parte - una dintre componentele principale ale dezvoltării umane corespunzătoare. Anume în acest domeniu corelația dintre dezvoltarea umană și comerțul exterior este cea mai evidentă.

Această relație demonstrează necesitatea adoptării unor măsuri de consolidare a capacităților resurselor umane prin:

– Perfecționarea sistemului de învățământ. În scopul asigurării corelației dintre structura cererii și ofertei forței de muncă este necesară elaborarea și actualizarea periodică a programelor de formare profesională, în

baza monitorizării pieței forței de muncă. Modernizarea sistemului de pregătire profesională și perfecționarea mecanismelor de formare continuă a forței de muncă vor permite cetățenilor să se adapteze la noile condiții de pe piața muncii. Parteneriatul dintre sistemul de învățământ și piața muncii va conduce la generarea unei oferte educaționale care să corespundă cantitativ, calitativ și structural cererii de forță de muncă. Sporirea calității sistemului de învățământ va contribui la crearea unui climat investițional atractiv și benefic, datorită forței de muncă calificate, responsabile, flexibile, contribuind la sporirea productivității muncii și a competitivității. Ca rezultat, va crește calitatea produselor/serviciilor în economia națională.

– Eficientizarea sistemului de sănătate. Perfecționarea continuă a sistemului de sănătate presupune și perfecționarea sistemului de finanțare a sănătății, prin aplicarea mecanismelor bugetare, orientate spre rezultate; ridicarea nivelului de calificare a lucrătorilor medicali, în conformitate cu standardele internaționale, introducerea sistemului de certificare și licențiere etc. Sănătatea, de asemenea, facilitează dezvoltarea economică, competitivitatea și productivitatea. Ameliorarea sănătății populației va avea un impact decisiv asupra dezvoltării economice și prosperării sociale doar în condițiile instalării echității în sănătate, a unor progrese reale în asigurarea dreptului la sănătate pentru toată populația și în responsabilizarea întregii societăți de măsurile de ocrotire a sănătății, ce pot contribui la dezvoltarea umană, la bunăstarea socială și economică. Sporirea eficienței sistemului de sănătate va contribui, de asemenea, la creșterea productivității muncii, a incluziunii sociale și va diminua sărăcia, datorită impactului pozitiv asupra reducerii morbidității, mortalității premature și creșterii speranței de viață sănătoasă.

– Elaborarea politicii comerciale strategice

La etapa actuală este nevoie de a dezvolta o politică comercială care să favorizeze promovarea exporturilor. Legătura dintre exporturi și dezvoltarea economică durabilă, este un fenomen larg studiat și corelația pozitivă dintre acestea nu poate fi contestată. În special pentru economiile mici, cum este și cazul Republicii Moldova, exporturile joacă un rol deosebit de important în asigurarea sustenabilității creșterii economiei naționale. Exporturile au o contribuție majoră pentru economia țării: exploatarea economiilor de scară, care sunt foarte dificil de atins în cazul unei piețe interne mici, prezintă influxuri de valută străină în economie și perfecționare, dar au și un rol social important – sporind numărul locurilor de muncă etc. Astfel, schimbările structurale și dinamica exporturilor sunt un bun indicator de evaluare a competitivității firmelor naționale pe piețele externe.

În cazul Republicii Moldova, necesitatea unor schimbări structurale și calitative ale exporturilor sunt vitale, întrucât dezvoltarea economiei naționale pe parcursul ultimului deceniu se bazează pe consum (un indicator în acest sens sunt importurile care depășesc de mai mult de 3 ori exporturile) și nu se orientează spre exporturi și investiții.

Regimul de export în vigoare și realizarea măsurilor de politică economică, în ultimii ani, a contribuit la o creștere modestă a exporturilor naționale. O dovadă în acest sens este ponderea mică a exporturilor în PIB, care a crescut de la 19% la 49% în perioada anilor 1992-1995, în anul 1995 înregistrându-se valoarea de apogeu, ca apoi în anul 2013 să se reducă până la 29,8% (ponderea importurilor în PIB este de 71,9%), precum și rata de acoperire a importurilor prin exporturi, care a scăzut de la 73,42% în anul 1992 până la 44%, în anul 2014.

Schimbări au fost resimțite, pe perioada ultimilor 5 ani, și în structura geografică a exporturilor moldovenești, existând o ușoară tendință de reorientare spre țările UE - de la 40,7% în 2005 la 53,3% în total exporturi în anul 2014, în mare parte datorită și regimurilor preferențiale comerciale de care beneficiază Republica Moldova din partea acestor țări, dar și șocurilor intervenite de pe piața estică – măsurile prohibitive impuse periodic de Rusia. Cu toate acestea, deși această tendință este apreciată pozitiv, totuși, pe de o parte exporturile pe această piață se bazează pe produse neprelucrate sau cu un nivel scăzut de prelucrare, iar pe de altă parte, exporturile moldovenești sunt încă destul de concentrate pe piața CSI - 1/3 din acestea fiind orientate în special către Federația Rusă, Ucraina și Belarus, ceea ce indică asupra unei dependențe relative de aceste câteva piețe.

Pentru a maximiza beneficiile comerțului, obiectivul strategic al politicii comerciale a Republicii Moldova ar trebui să fie maximizarea comerțului cu toți partenerii comerciali.

Cât privește structura exporturilor, în ultimul deceniu, a crescut ponderea exportului de bunuri manufacturate, cu precădere, exporturile de mașini și aparate electrice, produse ale industriei ușoare –

textile, încălțăminte, confecții de îmbrăcăminte etc. Cu toate acestea, exportul acestei categorii de produse se caracterizează printr-un nivel redus al valorii adăugate.

În același timp, menținerea unei ponderi mari a produselor neprelucrate sau cu un nivel scăzut de prelucrare în structura totală a exporturilor impune necesitatea elaborării și implementării strategiei de politică comercială, orientate spre obținerea de rezultate economice și dezvoltării economice durabile.

Obiectivul strategic al regimului de export este creșterea exportului de produse finite și creșterea ponderii acestora în volumul total al exporturilor. Stimularea exporturilor de produse finite poate contribui la crearea noilor locuri de muncă, creșterea veniturilor reale ale populației și reducerea nivelului de sărăcie și, ca urmare, atingerea indicatorilor înalți de dezvoltare economică durabilă.

În acest context, carențele de competitivitate a exporturilor sunt determinate, preponderent, de potențialul redus de producere al economiei naționale, condiționat de acțiunea sinergică a mai multor factori: mediul general de afaceri; presiunea înaltă a politicii fiscale și vamale; birocrăția și corupția; sistemul financiar subdezvoltat; infrastructura calității și transporturilor redusă; sistem educațional slab dezvoltat etc.

În acest context, politica comercială trebuie să fie orientată preponderent spre atingerea următoarelor obiective:

- creșterea competitivității producției naționale lărgind accesul la materie primă competitivă ca preț și calitate și tehnologii avansate, pe de o parte, prevăzând totodată instrumente ce ar putea fi instituite în vederea protejării unor sectoare cu potențial de creștere;

- stimularea internaționalizării companiilor și diversificării piețelor de export prin diverse măsuri de promovare și stimulare a exporturilor, precum și de sporire a eficienței administrării vamale;

- intensificarea relațiilor comerciale cu parteneri economici care ar putea servi drept sursă a importului de tehnologii moderne.

În același timp, pentru a contribui la dezvoltarea economică durabilă, este necesară o diversificare a exporturilor, reducerea în structura acestora a ponderei produselor primare și creșterea, în schimb, a ponderii produselor cu o valoare adăugată mare, inclusiv a produselor scientointensive etc.

Cât privește regimul de import, acesta trebuie orientat spre asigurarea eficientă a alocării și utilizării resurselor, în vederea atingerii creșterii economice durabile și creșterii bunăstării populației. În acest scop, este necesar elaborarea unui program de optimizare a regimului de import, care să prevadă o reducere treptată a barierelor de import, crearea condițiilor pentru concurență și eliminarea puterii de monopol, prin anularea înlesnirilor nejustificate la plata taxelor vamale. O astfel de politică va contribui la creșterea eficienței de ansamblu a economiei, ca urmare a creșterii eficienței în alocarea și utilizarea resurselor, care este o condiție importantă a dezvoltării economice durabile.

- Reformarea sectorului agricol și stimularea ocupării forței de muncă

Sectorul agricol joacă un rol esențial pentru Republica Moldova, în 2013 reprezentând circa 52% din total exporturi, în timp ce industria prelucrării produselor alimentare asigură aproximativ 40% din producția industrială a țării. Pe lângă rolul economic, sectorul are și o importantă funcție socială, în special în zonele rurale cu mai puține oportunități economice și condiții de trai maidificile: aproape jumătate din populația rurală este în mod tradițional angajată în agricultură, ceea ce relevă importanța sa majoră pentru dezvoltarea umană a țării.

Vulnerabilitatea economică și socială a agriculturii Republicii Moldovei devine și mai problematică din cauza productivității scăzute și competitivității sale reduse pe piețele externe. În pofida cotei de 27,5% din totalul ocupării locurilor de muncă, contribuția sectorului agricol la PIB-ul țării constituie doar 12%. Problemele economice din agricultură au făcut ca o mare parte din forța de muncă să migreze spre alte sectoare economice (comerț intern sau construcții) sau să emigreze.

Sectorul agricol din Republica Moldova este reprezentat în principal de micro-întreprinderi, care au o productivitate și o competitivitate scăzută. Această situație ar putea indica probleme legate de capitalul insuficient, capacitățile reduse de producție internă și competențe limitate, precum și alinierea precară la standardele internaționale de calitate. Din acest motiv, decidenții politici ar trebui să pledeze pentru o perioadă mai lungă de liberalizare a comerțului cu produse agricole pe parcursul căreia aceștia vor putea să-și ajusteze tehnologiile de producție, pentru a fi mai bine pregătiți să intre în competiție directă cu exportatorii externi.

Însă pentru a maximiza avantajele și a minimiza costurile liberalizării comerțului, Guvernul trebuie să-și schimbe prioritățile de politică de la protejarea producătorilor interni la stimularea competitivității lor, prin ameliorarea climatului de investiții și creșterea conformității cu standardele pieței externe.

Capitalul uman este una dintre puținele resurse care poate oferi Republicii Moldova un avantaj comparativ. Totuși, dacă forța de muncă nu este specializată în domeniile solicitate de potențialii investitori - ofertanți ai locurilor de muncă, capitalul uman rămâne a fi o resursă nevalorificată.

Pe lângă faptul că este deficitară, forța de muncă disponibilă în Republica Moldova este, în multe cazuri, fie de calitate inferioară, fie cu calificări nepotrivite. Din acest motiv, la elaborarea politicii comerciale o atenție deosebită trebuie acordată dezvoltării intensive a forței de muncă în ramurile producătoare ale economiei, producătoare de produse cu valoare adăugată ridicată. Stimularea și dezvoltarea intensivă a forței de muncă din industrie, în care o pondere mare din angajați o dețin femeile (de ex. industria textilă), va contribui nu numai la creșterea ocupării forței de muncă, a veniturilor și calității vieții, dar și la rezolvarea problemei inegalității de gen.

Un factor important în asigurarea eficienței ridicate a reformelor din sectorul agricol și creșterea bunăstării populației rurale este creșterea eficienței utilizării resurselor funciare prin: asigurarea unui sistem echitabil în relațiile dintre administratori și utilizatorii de terenuri; stimularea implementării tehnologiilor de producție în sectorul agricol; stimularea creării firmelor agroindustriale pentru prelucrarea ulterioară și exporturilor de fructe și legume.

– Dezvoltarea tranzitului și infrastructurii de transport

Una dintre cele mai importante condiții pentru realizarea politicii comerciale, orientate spre dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova este dezvoltarea infrastructurii de transport. Starea proastă a infrastructurii de transport este privită drept o constrângere majoră care împiedică dezvoltarea economică și necesită investiții publice substanțiale.

Calitatea infrastructurii de transport este pe larg percepută ca o componentă importantă a competitivității și a mediului de afaceri în general și, prin urmare, reprezintă un factor important în atragerea investițiilor și asigurarea competitivității exporturilor. Comparativ cu țările din regiune, Republica Moldova a obținut cele mai joase poziții în clasamentul Băncii Mondiale privind Indicele de Performanță Logistică 2010, situându-se pe locul 104 din 155 de țări, în special pentru competența logistică deținând locul 132, pentru aspectele vamale – locul 124 și pentru aspectele de infrastructură – locul 123.

Totodată, Republica Moldova nu poate să-și valorifice pe deplin potențialul economic și cel investițional din cauza infrastructurii de transport proaste, care limitează accesul la obiectele de producție, la piețele de desfacere, la centrele culturale și turistice. Adesea, din aceste considerente Republica Moldova este evitată ca țară-tranzit de mărfuri și de pasageri.

Reabilitarea și întreținerea adecvată a infrastructurii de transport din Republica Moldova va avea o serie de efecte benefice, contribuind la dezvoltarea economică a țării. Având o amplasare strategică, Republica Moldova joacă un rol tot mai important în calitate de țară de frontieră între Uniunea Europeană și Europa de Est și poate deveni un nod comercial al transportului din regiune, în cazul în care drumurile vor fi reabilite și costurile logistice vor fi mai mici decât în țările vecine.

Considerăm că realizarea direcțiilor și măsurilor menționate mai sus vor contribui la creșterea calității instituțiilor, crearea condițiilor pentru creșterea ocupării forței de muncă și a veniturilor reale ale populației, fapt ce va permite realizarea potențialului politicii comerciale ca factor important al dezvoltării economice durabile a Republicii Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. ANGELESCU, C.; SOCOL, C. Politici economice. București: Editura Economică, 2005.
2. BELOSTECINIC, G.; GUȚU, C. Competitivitatea economică în contextul dezvoltării durabile a Republicii Moldova. In: *Economica*. 2008, nr. 2, 73-87 p.
3. CHISTRUGA, M.; FALA, A. Analiza performanțelor exporturilor Republicii Moldova prin prisma regimurilor preferențiale de comerț. Chișinău: Institutul de Economie Finanțe și Statistică, 2010.

SECȚIUNEA nr. 3
ECONOMIA CUNOAȘTERII ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ

4. LUPUȘOR, A.; CENUȘĂ, D.; ROMANIUC, R. Republica Moldova 2013. Raport de stare a țării. Chișinău, 2013. Disponibil: [http:// www.expert-grup.org](http://www.expert-grup.org).
5. Banca Națională a Moldovei. Disponibil: <http://www.bnm.md>.
6. Biroul Național de Statistică. Disponibil: <http://www.statistica.md>.